

SANATÇILAR
RESİM
İNCELEMELERİ
MİTOLOJİ

UMBERTO
ARTE *ile*
Sanat

DESTEK
Yayımları

DESTEK YAYINLARI: 1582
SANAT: 7

UMBERTOARTE İLE SANAT-IV

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumalıoğlu
Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun
Yayın Koordinatörü: Özlem Esmergül
Editör: Devrim Yalkut
Kapak Tasarım: Levent Kocaoğlu
Sayfa Düzeni: Levent Kocaoğlu
Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak - Mesud Topal

Destek Yayınları: Nisan 2022
Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-625-441-625-5

© Destek Yayınları
Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul
Tel. (0) 212 252 22 42
Faks: (0) 212 252 22 43
www.destekdukkani.com
info@destekyayinlari.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
instagram.com/destekyayinlari
www.destekmedyagrubu.com

Deniz Ofset – Çetin Koçak
Sertifika No. 48625
Maltepe Mahallesi
Hastane Yolu Sokak No. 1/6
Zeytinburnu / İstanbul
Tel. (0) 212 613 30 06

ÖNSÖZ

Serinin dördüncü kitabıyla yeniden birlikteyiz. Bu kitabıma “Caravaggio’dan Aziz Petrus’a Söyleyemediklerimiz ve İtiraf Ede-mediklerimiz” konusu ile başladım. Aziz Petrus ve Caravaggi-o’nun sırları, söyleyemedikleri üzerinden giderek, Petrus’un hava-rılık süreci, Hz. İsa’nın son akşam yemeği, yargılanması, çarmıha gerilmesi, mezara konulmasına ve dirilişine kadar geçen süreyi işleyip, bu dönemin sanat tarihine yansımalarına genel bir bakış yaptım. Bu bakış sırasında Raphael’dan Caravaggio’ya, Valentin de Boulogne’dan El Greco’ya, Hieronymus Bosch’tan Rogier van der Weyden’e, Titian’dan Bruegel’e, Holbein’dan Carracci’ye, Ru-bens’ten Domingo Valdivieso’e kadar birçok sanatçının konuya ilişkin resimlerini inceledim.

Sonrasında “Loki ve Çocuklarının İskandinav Mitolojisinde-ki Yeri”ne genel bir bakış yaptım. Dev yılan Jörmungandr, dev kurt Fenrir ve ölüm tanrıçası Hel’in Ragnaröke giden yolda Thor, Odin ve Aesir’in kaderini nasıl belirlediklerinden bahsettim. Bu konuyu işlerken, kendimce doğru bilinen yanlışları düzelterek İs-kandinav mitolojisindeki birçok karakteri ve başlarından geçen olayları hikâyeleri ile birlikte ele aldım.

İskandinav mitolojisinden Hollanda Altın Çağı’nın önemli isimlerinden Jan Steen’e geçiş yapıp janr (tür) resimlerini ince-leyip, yaşamı, Rembrandt ile ortak yönleri ve diğer çağdaşları ile olan ilişkilerine göz attım. Sonrasında Pieter Bruegel’in *Ölümün Zaferi* adlı resmini inceleyip, veba salgını ekseninde şifrelerini çözmeye çalıştım. Kara Ölüm dışında resmin oluşturulma süreci-ne etki eden diğer faktörlerin izini sürdüm.

Bir sonraki konuda empresyonizmin, Monet ile birlikte en önemli isimlerinden biri olan Renoir’nın yaşamı ve sanatına göz atıp birkaç resmini inceledim. Son olarak da 17. yüzyıl Hollanda sanatının önemli isimlerinden Nicolaes Maes’in *Dua Eden Yaşlı Kadın* resmini inceleyip, zihin açıcı bu sanat yolculuğunu nokta-ladım. Keyifli okumalar dilerim.

İÇİNDEKİLER

Caravaggio'dan, Aziz Petrus'a İtiraf Edemediklerimiz	6
Loki ve Çocuklarının İskandinav Mitolojisindeki Yeri	172
Jan Steen ve Resimleri Üzerine	256
Pieter Bruegel / Ölümün Zaferi, 1562	314
Pierre-Auguste Renoir	358
Nicolaes Maes / Dua Eden Yaşlı Kadın, c.1656.....	410

*“Dünyadan kaçmanın en güvenilir yolu sanattan geçer,
dünyaya sıkıca bağlanmak da sanatla gerçekleşir”*

*Goethe
Maxims and Reflections*

*Jusepe de Ribera (1591-1652) / Penitent Saint Peter, between 1628 and 1632,
oil on canvas, Art Institute of Chicago*

Caravaggio'dan Aziz Petrus'a Söyleyemediklerimiz ve İtiraf Edemediklerimiz

Keyifli okumalar dileyerek, 4. kitabıma Caravaggio ve Petrus ile başlıyorum. Caravaggio diyorum ama konuların ilerleyişi ve bizi sürüklediği yere bağlı olarak Bosch'tan Bruegel'e birçok resim inceleyip, Hz. İsa'nın başından geçenlere kronolojik olarak göz atacağım. Kitap bittiği zaman aklınızda birçok şeyin kalmasını istiyorum ama biliyorsunuz benim amacım didaktik bir şekilde bilgi aktarmak değil, tıpkı bir arkadaş ortamında olduğu gibi sanat sohbeti yapmak.

Sanatçılar hakkında sohbet ederken, önceki kitaplarımda olduğu gibi yüzyıllardır değişmeyen şurada doğru, burada öldü gibi ansiklopedik (biyografik) bilgilerden ziyade sanatçıları o resimleri yapmaya iten ailevi ve çevresel koşulları değerlendirip bir sonuca varmaya çalışacağım. Serinin 3. kitabında 90 sayfa Goya anlattım, 90 sayfa boyunca Goya'nın psikolojisinin izini sürdüm, onun gibi düşünmeye çalıştım. Öncesinde anlattığım Millet, Corot, Böcklin, Constable, Vermeer ve Velazquez gibi sanatçılarda hep bunu yapmaya çalıştım.

*Jusepe de Ribera (1591-1652) / San Pedro en penitencia, 1630/1640, 77.2
x 65.2 cm, Museo Soumaya, Fundación Carlos Slim*

Çünkü biliyorum ki bir sanatçının ruh halini çözer, kısmen de olsa onun gibi düşünebilirsek, yaptığı eserlerin içerisine girebilmemiz de çok daha kolay olur. Bu kısa girişten sonra tekrar Caravaggio diyerek devam ediyorum.

Caravaggio, 38 yıl gibi kısa yaşantısında Milano'dan Roma'ya, Roma'dan Napoli'ye, oradan Malta'ya, Malta'dan Sicilya'ya, Sicilya'dan yeniden Napoli'ye gitti ve son olarak Roma yolculuğu sırasında yaşamı son buldu. Kimi zaman bir cinayetin şüphelisi olduğu için kaçtı, kimi zaman kavga ettiği Malta Şövalyeleri'nden kurtulmak için. Hapse atıldı, hapishaneden kaçtı, gittiği şehirlerde kaçak olduğu için çoğu zaman kimliğini saklamak zorunda kaldı, Roma'da sokaklarda resim yaparken Kardinal Francesco del Monte ona kapılarını açtı, iş buldu. Napoli'ye gittiğinde ise Colonna ailesine sığınıp onların koruması altına girdi.

Jacob Willer, *Emotional Realism and The Enduring Art of Caravaggio* adlı yazısında “Caravaggio, 1606'da bir adamı öldürdükten sonra Roma'dan kaçmak zorunda kaldı ve kalan dört yılını Napoli, Malta ve Sicilya arasında kaçarak geçirdi. Sürekli omzunun üzerinden bakarken, hayatından endişe ederken, artık eskisi kadar özenle resim yapmaya zamanı yoktu” diye yazdı. Evet, Caravaggio; sürekli omzunun üzerinden bakan ve arkasını kontrol etmek zorunda olan bir sanatçıydı. Hayatından endişe duyuyordu, tedirgindi, gittiği şehirlerde iz bırakmaması gerekiyordu, diğer taraftan yaptığı her resim onun izini sürenler için birer kanıttı.

Sanatçı kimliğinin yanı sıra aranan bir suçluydu, kendince bir günahkâr. Gittiği şehirlerde resimler yapıyordu, resimlerinin konusunu kimi zaman Hristiyan ikonografisinden alırken, kimi zaman mitolojik bir konu olarak belirliyordu. Resimlerdeki güçlü ışık ve gölgeler dramatik etkiyi artırırken fonlarını

Marco Zoppo (1433-1478) / Saint Peter, c. 1468, 50.6 x 31.4 cm,
Tempera on poplar panel, National Gallery of Art

karanlık yapıyordu. Resimlerinin fonu tıpkı kendi hayatının arka planı gibi karanlıktı. Çünkü karanlık, örtene, göstermeyiendi.

Caravaggio hayatı boyunca yalnız hareket etti, bir arkadaşı veya sırdaşı olmadı, hayatındaki birçok şeyin üzerini örtüp insanlardan sakladı, itiraf edip söyleyemediklerini bir çeşit karanlığa gömdü. Anlatmak istediklerinin üzerine karanlığın içerisinde güçlü bir ışık düşürürken, gizleme ihtiyacı duyup anlatamadığı şeylerin üzerini tıpkı resimlerindeki gibi siyahla kapattı.

Caravaggio'nun sırları vardı, en son Roma'ya gidip Papa ile af konusunu görüşüp, söyleyemediklerini paylaşmak isterken yolda hayatını kaybetti.

Bu noktada sırları olup, itiraf edemeyenden birinden, başka bir itiraf edemeyene geçiş yapmak için Aziz Petrus'tan bahsetmek istiyorum. Petrus'tan bahsederken bu konunun sanat tarihine yansımalarına da değineceğim.

Peki Aziz Petrus'un itiraf edemedikleri ve sırları nelerdi? Sırlarından önce kısaca Aziz Petrus'un kim olduğuna bakalım. Petrus, kardeşi Andreas ile birlikte İsa'nın 12 havarisinden biridir. Aziz Petrus bugün Katolik Kilisesi'nin ilk Papa'sı, Ortodoks Kilisesi'nin de ilk Patrik'i olarak kabul edilir.

Literatürde çeşitli adlarla geçiyor; Peter, Petrus, Cephas, Simon (Simun, Simone), sıklıkla da Petrus Simon. Petrus için, İsa'nın en önemli havarisidir dersek yanlış olmaz, Yeni Ahit'te de ismi diğerlerinden fazla geçiyor.

Petrus ismi de kendisine İsa tarafından verilmiştir. Petrus, Yunanca kaya anlamına gelir. İsa'nın öğretisini üzerine inşa etmek, kurmak istediği kaya parçası, temel kişisi anlamında kullanılıyor. Bu isimden yola çıkarak İsa'nın Petrus'a ne kadar önem verdiğini görebiliriz.

İsa kendi başına gelebilecekleri görüyordu ve öğretisini Petrus'un üzerine inşa etmek istiyordu. Petrus, İsa'ya inanıp onu Me-

Konrad Witz (1400-) / *The Miraculous Draft of Fishes*,
1444. 132 cm x 154 cm,
Musée d'Art et d'Histoire, Geneva

sih olarak kabul eden ilk havarisi olmasından dolayı da İsa'nın güvenini kazanmıştı.

Petrus, İsa'ya “Sen, yaşayan Tanrı'nın oğlu Mesih'sin” dediğinde, İsa ona “Ne mutlu sana, Yunus oğlu Simun!” dedi. “Bu sırrı sana açan insan değil, göklerdeki Baba'mdır. Ben de sana şunu söyleyeyim, sen Petrus'sun ve ben kilisemi bu kayanın üzerine kuracağım. Ölüler diyarının kapıları ona karşı direnemeyecek. Göklerin Egemenliği'nin anahtarlarını sana vereceğim. Yeryüzünde

bağlayacağın her şey göklerde de bağlanmış olacak; yeryüzünde çözeceğin her şey göklerde de çözülmüş olacak.” (Matta, 16:18-19)

Petrus, Matta İncili’nde geçen bu diyalog yüzünden Batı sanatında ağırlıklı olarak elinde (yerlerin ve göklerin olmak üzere) iki ayrı anahtarla resmedilir.

Aslında İsa, Simon’a Cephas ismini vermişti ama Yunanca çevrimde Petros, Latinceye çevrimde de Petrus oldu. Petrus’u itiraf edemediklerimize bağlarken kendisinin havariler arasında açıksozlülüğü ve cesareti ile bilindiğini de belirtiyim.

Petrus, Celile Denizi’nin (bugünkü Taberiye Gölü) kuzeybatı ucundaki Kapernaum’da yaşıyordu. Orada kardeşi Andreas ile birlikte balıkçılık yapıyorlardı. Matta 8:14’te “İsa Petrus’un evine geldiğinde onun kaynanasının ateşler içinde yattığını gördü. Eline dokununca kadının ateşi düştü. Kadın kalkıp İsa’ya hizmet etmeye başladı” şeklinde belirtilen (İsa’nın Petrus’un kayınvalidesini iyileştirdiği) yer yine Kapernaum’daki eviydi. İnsanlığı kurtarmak gibi majör derterle uğraşan İsa’dan kayınvalidesini iyileştirmesini isteyen Petrus her şeyden önce hayırlı bir damattı.

Petrus’un havari olmadan önceki ismi Simon’dı. Simon ve kardeşi Andreas’ın İsa ve onun mucizeleri ile tanışıp havari olmaları Luka 5:1-11’de şu şekilde geçiyor: “Halk, Cennesaret Gölü’nün kıyısında duran İsa’nın çevresini sarmış, Tanrı’nın sözünü dinliyordu. İsa, gölün kıyısında iki tekne gördü. Balıkçılar teknelerinden inmiş ağlarını yıkıyorlardı.

İki tekneden Simun’a ait olanına binen İsa, ona kıyıdan biraz açılmasını rica etti. Sonra oturdu, teknenin içinden öğretilerine devam etti.

Konuşmasını bitirince Simun’a, “Derin sulara açılın, balık tutmak için ağlarınızı atın” dedi. Simun şu karşılığı verdi: “Efendimiz, bütün gece çabaladık, hiçbir şey tutamadık. Yine de senin

*Peter Paul Rubens (1577-1640) Saint Peter, c. 1610-1612, Oil on panel, 107 x 82 cm,
Museo del Prado*

Raphael (1483-1520), Mucizevi Balık Avı, The Miraculous Draught Fishes, 1515, 360 x 400 cm, Supplied by Royal Collection Trust

sözün üzerine ağıları atacağım.” Bunu yapınca öyle çok balık yakaladılar ki ağıları yırtılmaya başladı. Diğer teknedeki ortaklarına işaret ederek gelip yardım etmelerini istediler. Onlar da geldiler ve her iki tekneyi balıkla doldurdular; tekneler neredeyse batıyordu.

Simun Petrus bunu görünce, “Ya Rab, benden uzak dur, ben günahlı bir adamım” diyerek İsa’nın dizlerine kapandı. Kendisi ve yanındakiler, tutmuş oldukları balıkların çokluğuna şaşırıp kalmışlardı. Simun’un ortakları olan Zebedi oğulları Yakup’la Yuhanna’yı da aynı şaşkınlık almıştı. İsa Simun’a, “Korkma” dedi.

Raphael (1483-1520), *Mucizevi Balık Avı*, *The Miraculous Draught of Fishes*, 1515, (detail), 360 x 400 cm, Supplied by Royal Collection Trust

“Bundan böyle balık yerine insan tutacaksın.” Sonra onlar tekneleri karaya çektiler ve her şeyi bırakıp İsa’nın ardından gittiler.

İsa’nın balık mucizesi ile ilgili en önemli eserlerden biri de, Batı sanatının Leonardo ve Michelangelo ile birlikte en önemli üç isminden biri olan Raphael’in 1515 tarihli *Mucizevi Balık Avı* (*The Miraculous Draught of Fishes*) adlı çalışmasıdır. Yuvarlak içerisine aldığı beyaz kuğular cenneti işaret ediyor.

Raphael bu resmi Papa X. Leo’nun isteği üzerine Sistine Şapel’in duvarlarının alt kısımlarını süslemek için yaptı. Toplamda

on parçalık bir resim serisine ait, bu on seriden yedisi günümüze ulaştı. Raphael bu serinin bir parçası için yukarıda bahsettiğim Luka 5:1-11'de geçen sahneyi seçti.

Cennesaret Gölü'nün (Taberiye Gölü) kenarında iki tekne görüyoruz. Soldaki teknede İsa'nın karşısında dizlerinin üzerine çöken Petrus, tam arkasındaki kişi kardeşi Andreas, daha arkada balık ağını çeken iki kişi Yakup ve kardeşi Yuhanna, arkalarında tekneyi dengede tutmak isteyen kişi ise babaları Zebedi.

Kıyıda üç turna kuşu var. Turna birçok inanç sistemi için özel bir kuştur. Roma geleneğinde ise turna kuşu dikkati ile öne çıkıyor. Burada da Papalık'ı simgeliyor ve ilk Papa Petrus'un İsa'ya

Raphael (1483-1520), Mucizevi Balık Avı, The Miraculous Draught Fishes, 1515, (detail), 360 x 400 cm, Supplied by Royal Collection Trust

iman etmesine tanıklık ediyor. Romalı yazar ve komutan Gaius Plinius Secundus'a göre kuşların en uyanığı turnadır. “Diğerleri uyurken bir turna her zaman nöbet tutardı, pençesinde bir taş olurdu; uykuya daldığında, düşen taşın sesi diğer turnaları uyanırdır ve bir sonraki muhafız görevi devralırdı” der. Turna kuşu bu uyanıklığı sayesinde on altıncı yüzyılın başından itibaren Papalık'ın simgesi haline geldi. Kimi inanç sisteminde uyanıklığı, kimi inanç sisteminde ise farklı ses yapısı ile ön plana çıktı.

Önceki kitaplarımda bazı resimlerin ortak yapımlar olduğundan bahsetmiştim, burada da bir ortaklıktan bahsedilebilir. Udinelı ressam Giovanni Nanni (Giovanni da Udine (1487-1564) Roma'da Raphael'in baş öğrencisi ve asistanı olmuştu.